

kn.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över remiss från Klimat- och näringslivsdepartementet gällande förslag till nationell förteckning över invasiva främmande arter

Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter har av regeringskansliet fått möjlighet att inkomma med yttrande på remissen trots passerat svarsdatum. Verksamheten är tacksam för möjligheten.

Sammanfattning

Arbetet med att motverka oönskad spridning av invasiva främmande arter är otvivelaktigt mycket viktigt och Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter välkomnar initiativet till att utforma en ändamålsenlig lagstiftning. Arterna vresros, *Rosa rugosa* Thunb., Kaukasiskt fetblad, *Phedimus spurius* (M. Bieb.) `t Hart och sibiriskt fetblad, *Phedimus hybridus* (L.) `t Hart, finns listade i det förslag på nationell förteckning över invasiva främmande arter som ska omfattas av motsvarande förbud som EU-listade arter, som överlämnades till regeringen av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten 2024.

Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU Alnarp har det nationella bevarandepdraget för kulturformer av dessa taxa och har genom inventeringar och kunskapsackumulering stor kunskap om dessa, och andra kulturväxters, bevarandevärden. Kunskapsläget för de några av arterna som föreslås behöver fördjupas och strategin förtydligas för att undvika oönskade effekter för den odlad mångfalden. Den kunskap som finns knuten till Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter och Programmet för odlad mångfald, Pom kring odlade kulturväxter bör i framtiden tas till vara i arbetet med lagstiftning och samverkan kring utveckling av strategier mot främmande invasiva arter.

Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter anser att:

- Kulturhistoriska värden kopplade till namnsorter av arter som odlas som trädgårdsväxter måste bättre utredas, beskrivas och vägas mot biologiska risker i ett tidigt skede när strategier och lagstiftning utarbetas fortsättningsvis. Den samlade kunskapen hos Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter och Programmet för odlad mångfald behöver tas till vara genom deltagande i exempelvis expertråd eller samverkansgrupper.
- Hortikulturella värden måste bättre utredas gällande vresros, *Rosa rugosa*, kaukasiskt fetblad (*Phedimus spurius*) och sibiriskt fetblad (*Phedimus hybridus*). Det behövs bättre kunskapsunderlag för kommunikation om ersättningsväxter och oproblematiska kulturformer av dessa arter. I detta arbete bör Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter fungera som samverkande part för att få till stånd en effektiv och ändamålsenlig lagstiftning.
- Otydlig kommunikation kring kulturformer av arter som odlas som trädgårdsväxter riskerar att minska allmänhetens förtroende för processen med riskbedömning och begränsa sortimenten av värdefulla trädgårdsväxter på felaktiga grunder. Oproblematiska namnsorter bör tydligt undantas från lagstiftningens förbud.

Generella synpunkter

Att föra upp dokumenterat problematiska arter på en nationell förteckning är en viktig åtgärd för att förhindra framtida spridning och höja riskmedvetenheten hos yrkesutövare inom de gröna näringarna. Riskerna med de eventuella åtgärder som kan komma i fråga för att efterleva lagstiftningen måste dock noga vägas mot dessa fördelar.

Programmet för odlad mångfald, Pom genomförde åren 2002-2010 landsomfattande inventeringar där utbildade inventerare med hjälp av såväl experter och föreningsliv efterlyste, dokumenterade och samlade in bevarandevärd växtmaterial av hortikulturellt betydelsefulla växtslag. De många tips som inkom från allmänheten lade grunden till en kunskapsackumulation rörande svenska folkets trädgårdsodling med fokus på växtmaterial odlat innan andra världskriget. Programmet resulterade i ett flertal böcker där växtslagets kulturhistoria och mångfald beskrevs grundligt samt att Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU gavs i uppgift att säkra bevarandet av växtmaterialet genom inrättandet av Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter i Alnarp.

I det viktiga arbetet med att utarbeta regelverk och rutiner som motverkar spridandet av invasiva främmande kommer avväganden mellan kulturhistoriska värden och biologiska risker kontinuerligt att behöva göras. Hortikulturella värden knutna till specifika sorter kräver detaljerad kunskap om den odlade mångfalden inom arten för att de kulturhistoriska värdena ska kunna beskrivas och förstås korrekt. Programmet för odlad mångfald, Pom och Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter bör fungera som remissinstans. Dessutom bör de kulturväxtexperter som är knutna till de hortikulturella kunskapscentra som etablerats inom ramen för Poms referensgrupper knytas till samrådsarbete för att utarbeta kunskapsunderlag för kulturformer av olika taxa. I ett sådant arbete bör även relevanta branschorganisationer samt Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR inkluderas.

Specifika synpunkter

Arterna vresros (*Rosa rugosa* Thunb.) kaukasiskt fetblad (*Phedimus spurius*) och sibiriskt fetblad (*Phedimus hybridus*) finns listade i det förslag på nationell förteckning över invasiva främmande arter som ska omfattas av motsvarande förbud som EU-listade arter som överlämnades till regeringen av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten 2023.

Om lagförslaget blir verklighet kommer odling och hantering av arterna helt att förbjudas. Inte heller ”sluten förvaring” kommer tillåtas men Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter kommer ha möjlighet att ansöka om tillstånd hos Naturvårdsverket för *ex situ*-bevarande. Vilka åtgärder som kommer att krävas för att beviljas tillstånd, och huruvida Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter och de därtill hörande lokala klonarkiven har de ekonomiska förutsättningarna som krävs för detta behöver klargöras.

1. Urvalet av de landlevande arterna

Sortmångfalden för de arter som odlas som trädgårdsväxter bör för varje enskild art utredas i samråd med experter med hortikulturell växtslagsexpertis. Det är anmärkningsvärt att kulturhistoriska avvägningar saknas i beslutsunderlagen. För vissa arter kan kulturhistoriska och hortikulturella värden finnas knutna till specifika sorter, i andra fall till specifika traditioner eller historiskt viktiga anläggningar, som exempelvis kyrkogårdar. Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter anser inte att allmänhetens möjlighet att skilja mellan arter, hybrider och sorter bör ligga till grund för framtida beslut om vilka arter som ska omfattas av lagstiftning och förbud.

2. Kaukasiskt fetblad och sibiriskt fetblad

Det kaukasiska fetbladets utbredning på och vid murar vid svenska kyrkogårdar är omfattande. Att förslaget gör undantag för gröna tak men inte alls berör användningen på kyrkogårdar och de kulturhistoriska värden kopplade till dessa miljöer är olyckligt. Arten har historiskt rekommenderats till gravplanteringar och ses ofta vid låga stenar och liggande gravar på kyrkogårdar. Den har även planterats på kullar som lagts upp över gravar. Arten kan ses som ett väletablerat och delvis oproblematiske del av kyrkogårdens gröna kulturarv främjar troligtvis också insektslivet vid murarna. Åtgärder som syftar till att avlägsna arten från dessa miljöer kan få motsatt effekt och riskerar, i fall det utförs med felaktiga metoder, att istället underlätta vegetativt spridande till miljöer där arten är oönskad.

Dessa risker skulle undvikas och kulturhistoriska värden skulle bättre värnas med noggrant utarbetade riktlinjer för skötsel och kompetenshöjande insatser. En lagstiftning utan en tydlig handlingsplan för skötsel och kommunikation är inte önskvärd och Svenska kyrkan behöver inkluderas i arbetet med att ta fram skötselstrategier som motverkar spridning i särskilt känsliga naturområden. Programmet för odlad mångfald, Poms inventeringar och den erfarenhetsbaserade kunskap som dokumenterats under programmets dryga 20 år bör tas till vara i arbetet med nationella riktlinjer och rekommendationer rörande arten. Sortegenskaper hos namnsorter av arten borde undersökas och beaktas i förhållande till risker för oönskad spridning.

3. Vresros

Vresros, som ofta växer på sanddynor längs stränder klassas högt i riskklassificeringar och kan komma att bli ett stort problem i många hotade naturtyper då den ofta bildar täta bestånd som tränger ut inhemska arter. För norra Sverige är kulturformer av rugosa-rosor, som taxonomiskt förs till sortgruppen *Rosa Rugosa-Gruppen*, mycket odlingsvärda och de bevaras tillsammans med accessioner av arten *Rosa rugosa* i den centrala samlingen för Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter i Alnarp samt i därtill hörande lokala klonarkiv i landet. Till växtmaterialets bevarandevärden och gröna kulturarv räknas stora immateriella värden där kunskap, historia och kultur knyts till biologiska värden. Många av rosorna som först till sortgruppen är tätt förbundna med både folklig trädgårdskultur och de gröna näringarnas hortikulturella historia. Dessa värden hänger samman med växtmaterialet i bevarande.

Naturvårdsverket har i sin kommunikation tydliggjort att växtmaterial som taxonomiskt förs till *Rosa Rugosa-Gruppen*, rugosa-rosor, inte kommer omfattas av lagstiftningen, men kommunikationen generellt har inte alltid varit lika tydlig och den allmänna kunskapsnivån kring sorter med ursprung inom hortikulturen innebär möjligheter för missförstånd. Sorter som förts till sortgruppen består av hybrider

där arten *Rosa rugosa* ingår men också av artsektioner och mutationer. Samlingen finns registrerad och är sökbar i databasen Nordic Baltic Genebanks Information System (GenBIS) men är även i detalj dokumenterade och presenterade i boken *Rosarvet* av Gustavsson & Morin (2022). Med molekylära metoder har släktskap och klassificering av många av de rugosa-rosor som samlats in för bevarande kunnat klargöras. De unika kulturformer som samlats in under Rosuppropet vid Programmet för odlad mångfald, Pom har beskrivits med nya sortnamn.

Kulturformer av rosor behöver förökas vegetativt för att behålla sina sortsegenskaper. Följaktligen bevaras rosorna vegetativt i Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter och dess lokala klonarkiv. Samlingen innefattar också referensmaterial av arten *Rosa rugosa*. Hanteringen av sortimentet följer riktlinjer utarbetade för att säkerställa rosornas sortäktighet över tid. Nypon plockas årligen av buskarna innan de kan falla till marken och gro. I den centrala samlingen i Alnarp förhindras rosor från att sprida sig via rotskott genom att problematiska arter och sortgrupper odlas med ogenomträngliga rotspärrar i alla riktningar.

Kunskapen om de kulturformer som förs till Rugosa-Gruppen behöver fördjupas för att fortsatt odling av dessa ska kunna rekommenderas som goda ersättare för den rena arten i framtida planteringar. Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter bör i arbetet med arten få i uppdrag att utreda vilka kulturformer i Rugosa-gruppen är lämpliga att föreslå som ersättningsväxter till problematiskt växtmaterial och övervaka om växtmaterialets egenskaper varierar i olika delar av landet. Den centrala samlingen som Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter har i Alnarp kan fungera som referensmaterial för bl.a. denna art.

Ett undantag för oproblematiske namnsorter av kulturformer i *Rosa Rugosa*-Gruppen, rugosarosor bör införas i lagförslaget. Ansvar för att utreda och övervaka vilka sorter som är oproblematiske bör tilldelas SLU genom Programmet för odlad mångfald, Pom.

Innehållet i detta yttrande har utarbetats av Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter, placerad vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU Alnarp.

Helena Persson
Verksamhetsledare Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter
Samordnare Programmet för odlad mångfald, Pom